

Pregled | Review

Uloga vojnog zdravstva u NBKO ugrozama

The role of military health in CBRN emergencies

Elena Jelavić¹✉

¹Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, Zagreb, Hrvatska

Ključne riječi

INTEGRIRANI CIVILNO-VOJNI ZDRAVSTVENI SUSTAV;
JAVNOZDRAVSTVENE KRIZE;
PANDEMIJA COVID-19;
SVJETSKA ZDRAVSTVENA ORGANIZACIJA

Keywords

INTEGRATED CIVIL-MILITARY HEALTHCARE SYSTEM;
PUBLIC HEALTH CRISES;
THE COVID-19 PANDEMIC;
WORLD HEALTH ORGANIZATION

SAŽETAK. Prvi osnovani Krizni stožer u Domovinskom ratu bio je Glavni štab saniteta, kasnije, Glavni sanitetski stožer Republike Hrvatske. Osnovan je sa svrhom da pripremi zdravstveni sustav za ono što ga očekuje tijekom agresije te ga preustroji da adekvatno odgovori na te događaje. Stoga je ustrojen jedinstveni integrirani civilno-vojni zdravstveni sustav. Prednosti i koristi tada naučenih lekcija od koristi su najviše danas u borbi s aktualnim i predstojećim javnozdravstvenim nacionalnim i globalnim krizama, od kojih posebno treba istaknuti pandemiju COVID-19. Tijekom pandemije, brojne zemlje su se morale suočiti s raznim posljedicama zbog nedostatka ljudskih i materijalnih kapaciteta nužnih za pružanje otpora, stoga traže pomoć u nacionalnim vojnim sustavima gdje je prvenstveno bila angažirana postrojba za nuklearno-biološko-kemijsku obranu i logistička potpora kroz infrastrukturu, opskrbu, ali i ustupanje vojno zdravstvenog osoblja civilnim strukturama s ciljem nadomještanja manjka ljudstva i što uspješnijeg savladavanja izazova pandemije uzrokovanih velikim brojem zaraženih i oboljelih osoba. Takva sinergija djelovanja, koja se kasnije pokazala presudnom, vidljiva je bila i kod pripadnika Hrvatske vojske, koji su aktivno sudjelovali u pomoći civilnim institucijama i građanima Republike Hrvatske od samih početaka izbijanja pandemije koronavirusa u Hrvatskoj. Svjetska zdravstvena organizacija, uzimajući u obzir prednosti i nedostatke javnog i vojnog zdravstvenog sektora, izrađuje koncept suradnje usredotočen na sveukupni nacionalni zdravstveni pristup koji omogućava zemljama kapacitetom i mogućnostima maksimalnu spremnost u današnju odgovora na sve ugroze. Takav multisektorski pristup ključ je buduće uspješne i pravovremene prevencije i savladavanja mogućih nacionalnih i globalnih kriza što je i dokazano tijekom pandemije COVID-19.

SUMMARY. The first Crisis Headquarters to be founded, during the Croatian War of Independence, was the General Headquarters of the Medical Corps, later known as the General Staff of the Medical Corps of the Republic of Croatia. It was founded with the purpose of preparing the healthcare system for what awaits it during aggression and reorganizing it to adequately respond to these events. Therefore, a unique integrated civil-military health system was established. The advantages and benefits of learned lessons are of the greatest use today in the fight against current and upcoming national and global public health crises of which the COVID-19 pandemic should be highlighted. During the pandemic, many countries had to face devastating consequences due to the lack of human and material capacities necessary to provide resistance, therefore they were looking for help in national military systems that were primarily engaged as CBRN units, logistical support such as infrastructure, supplies, but also by assigning military health personnel to civilians sector with the aim of replacing a smaller workforce and overcoming the challenges of the pandemic caused by a large number of infected and sick people as successfully as possible. Such a synergy of action, which later proved to be crucial, was also visible among the members of the Croatian Army, who actively participated in helping civil institutions and citizens of the Republic of Croatia from the very beginning of the outbreak of the coronavirus pandemic in Croatia. Taking into account the advantages and disadvantages of the public and military health sector, World Health Organization has created a concept of cooperation focused on an overall national health approach, which enables countries with its capacity and opportunities to be maximally ready to respond to all threats which was proven during the COVID-19 pandemic.

Još prije završetka Domovinskog rata razvijala se ideja o primjeni ustroja integriranog civilno-vojnog zdravstvenog sustava na mirnodopsko razdoblje, prvenstveno za rješavanje mogućih kriznih situacija poput: epidemija, terorizma, elementarnih nepogoda, ratova itd. Na taj način Ministarstvo zdravstva i Ministarstvo obrane zadržali su svoje ravnopravne uloge u organizaciji zdravstva, a cilj im je bio sva pozitivna iskustva objedinjenog civilno-vojnog sustava primijeniti i kad rat završi u svrhu nacionalne zdravstvene pripravnosti i odgovora na hitne slučajeve i izvanredne događaje (1). Da bi se osiguralo funkcioniranje takvog sustava bile su predviđene dvije krizne organizacije koje su bile

u funkciji stalne pripravnosti i hitnih intervencija u slučaju iznenadnih zbivanja¹. To su bili Uprava za zdravstvo MORH-a i Krizni stožer Ministarstva zdravstva. Oba sustava imala su funkciju stalne pripravnosti i hitnog obavještanja o iznenadnim događajima. Na tragu tog naučenog znanja te stečenog iskustva i vještina, 27. listopada 2017. godine donesen je Zakon o sustavu domovinske sigurnosti koji s ciljem sustavnog upravljanja sigurnosnim rizicima, od važnosti za nacionalnu sigur-

✉ Adresa za dopisivanje:

Elena Jelavić, Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, Zagreb, Hrvatska;
e-pošta: elenajelavic95@gmail.com

nost, i djelovanja u krizama, uspostavlja sustav domovinske sigurnosti⁶. Organiziranjem i koordiniranjem svih svojih resursa, žurnih službi i operativnih snaga štiti interese i sigurnost Republike Hrvatske od svake ugroze. Pred svojim najvećim iskušenjima našao se tijekom globalne pandemije virusa COVID-19 u kojoj pripadnici Oružanih snaga Republike Hrvatske aktivno sudjeluju od samih početaka izbijanja pandemije te brzim i učinkovitim reakcijama dokazuju kako su na raspolaganju uvijek kada je to potrebno. Ta „misija” najbolje ilustrira koristi civilno-vojne suradnje u odgovoru na izvanredne događaje.

Rasprava

Postoje brojni primjeri iz kojih je vidljivo kako je angažman vojske i vojnog zdravstvenog sustava bio presudan faktor u brzem i efikasnijem suprostanavljanju izazovima prirodnih katastrofa i bolesti. Referirajući se na trenutne globalne ugroze, stavljamo naglasak na one biološke, pandemijske bolesti kao tinjajuće prijetnje i okidače javnozdravstvenih kriza. Neki od njih su pandemije virusa ebole u Africi, zika virusa u Brazilu itd^{4,5}. Složenost pandemije COVID-19 potaknula je mnoge zemlje da se odmaknu od tradicionalnih javnih zdravstvenih sustava i istraže mogućnosti suradnje s drugim dionicima zdravstvenog sektora te na taj način prvenstveno uključe vojno zdravstvene sustave i iskoriste njihove potencijale za provođenje mjera sustava civilne zaštite. Svjetska zdravstvena organizacija je zajedno sa zemljama članicama i partnerima razvila koncept civilno-vojno zdravstvene suradnje s ciljem jačanja pripravnosti i odgovora na hitne intervencije². Na tragu hrvatskog modela pripravnosti, uspostavljenog pri prijelazu sa ratnog na mirnodopsko razdoblje, stavlja se naglasak na multisektorski pristup javnozdravstvenim krizama kroz sustave pripravnosti i prevencije, a ne samo angažmana u trenutku potrebe. Koristeći javnozdravstveni sektor, vojne ljudske i materijalne potencijale, kao i dostupnost i kooperativnost svih ostalih nacionalnih službi, na temelju naučenih lekcija i stečenog iskustva vojnog zdravstvenog sustava u odgovorima na prirodne katastrofe, nuklearna razaranja i bolesti, uspostavljeni su kapaciteti za učinkovito otkrivanje, prevenciju i odgovor predstojećim izazovima pandemije. Nositelj glavne operativne sposobnosti Oružanih snaga Republike Hrvatske u nuklearno-biološko-kemijskoj zaštiti je Bojna za nuklearno-biološko-kemijsku obranu, koja izvršava zadaće motrenja, izviđanja i dekontaminacije. Također ima sposobnosti laboratorijske detekcije i identifikacije, dekontaminacije ljudi, opreme, vozila, zemljišta i objekata pružajući potporu drugim vojno-civilnim strukturama u saniranju posljedica prirodnih i tehničko-tehnoloških katastrofa. Također uz pružanje logističke infrastrukturne i opskrbe potpore zdravstvenim ustanovama, kroz nabavku lijekova i medicinskih potrepština odnosno izgradnju ekspedicijskih kampova i šatora, koji su služili kao dodatni kapaciteti za eventualni smještaj oboljelih ili za potrebe obavljanja trijažnih postupaka ili za

druge civilne potrebe, pomoć pruža i vojno zdravstveno osoblje izravnim sudjelovanjem u radu civilnih zdravstvenih ustanova: liječenjem oboljelih, cijepljenjem, testiranjem, praćenjem kontakata itd. Ishodi pandemije COVID-19 donijeli su konačnu potvrdu o važnosti suradnje civilnih i vojnih institucija u savladavanju humanitarnih i javnozdravstvenih kriza u kojima se nedostaci civilnog odnosno vojnog sustava uspješno međusobno kompenziraju i unaprijeđuju te na taj način osiguravaju adekvatno spriječavanje, otkrivanje i odgovor na moguće ugroze.

Zaključci

- Važnost suradnje civilnih i vojnih zdravstvenih kapaciteta prepoznata je od Svjetske zdravstvene organizacije kao strateški prioritet, a vojno zdravstvo kao područje velikog potencijala za ostvarivanje značajnih rezultata u odgovoru na izvanredne događaje.
- U svibnju 2018. godine iznijeli su petogodišnji strateški globalni plan s ciljem osiguranja sinergije djelovanja tih kapaciteta nužnih za uspješno očuvanje zdravlja na nacionalnoj, regionalnoj i globalnoj razini³.
- Ogladni primjer i potvrda velike snage vojno zdravstvenog sustava i važnosti usvajanja multisektorskog i koordiniranog pristupa svim opasnostima te pripremljenosti za hitne zdravstvene situacije je i suradnja civilnih i vojnih zdravstvenih kapaciteta u ublažavanju javnozdravstvene krize uzrokovane pandemijom COVID-19, u kojoj je ostavljen neizbrisiv trag i veliki doprinos ljudskom životu zahvaljujući nesebičnosti, plemenitosti i solidarnosti svih zdravstvenih djelatnika, baš kao i u Domovinskom ratu u kojem je Hrvatski ratni sanitet, organiziran kao integrirani civilno-vojni model, svoju humanitarnu zadaću obavio besprijekorno u skladu sa svim načelima medicinske etike, ljudskih prava i temeljne slobode.

LITERATURA

1. *Hebrang A i sur.* Hrvatski sanitet tijekom srpsko-crnogorske agresije na Republiku Hrvatsku 1990–1995. Vukovar-Zagreb: Medicinska naklada; 2015.
2. Managing future global public health risks by strengthening collaboration between civilian and military health services: meeting report, Jakarta, Indonesia, 24–26 October 2017. Geneva: World Health Organization; 2018 (<https://apps.who.int/iris/handle/10665/325019>, accessed 18 August 2022).
3. Thirteenth General Programme of Work, 2019–2023. Geneva: World Health Organization; 2018 (<https://apps.who.int/iris/handle/10665/279451>, accessed 18 August 2022).
4. *Szklarz E.* Brazilian armed forces wage war on mosquito tied to Zika virus. *Dialogo Digital Military Magazine*, 3 February 2016 (<https://dialogo-americas.com/articles/brazilianarmed-forces-wage-war-on-mosquito-tied-to-zika-virus/>, accessed 19 August 2022).
5. *Kamradt-Scott A, Harman S, Wenham C, Smith F III.* Civil-military cooperation in Ebola and beyond: comment. *Lancet*. 2016;387(10014):104–5. doi:10.1016/S0140-6736(15)01128-9.
6. Hrvatski sabor, 2017. Zakon o sustavu domovinske sigurnosti. [online] Narodne-novine.nn.hr. Available at (https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2017_11_108_2489, accessed 15 September 2022).